

აჭარაში გავრცელებული ფლავონოიდების შემცველი სამკურნალო მცენარეების მრავალფეროვნება და გამოყენების თავისებურებანი

ვარშანიძე ნათელა, ჯაყელი ეთერ,
თურმანიძე ნაზი, დარჩიძე მაია
DOI: <https://doi.org/10.52340/idw.2023.02>

შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ბათუმი

აბსტრაქტი. ნაშრომში განხილულია აჭარის ფლორისტულ რაიონში გავრცელებული ფლავონოიდების შემცველი სამკურნალო მცენარეების ტაქსონომიური მრავალფეროვნება, სასიცოცხლო ფორმები, გავრცელებისა და წარმოშობის თავისებურებები და მედიცინაში გამოყენების თავისებურებანი. ნაშრომის შესასრულებლად გამოყენებული იქნა მარშრუტული ექსპედიციის, მცენარეთა რკვევა-იდენტიფიკაციის, ადგილობრივი მოსახლეობის გამოკითხვის მეთოდი. მოძიებული ინფორმაციებით დადგენილი იქნა, რომ აჭარის ფლორისტულ რაიონში გავრცელებულია ფლავონოიდების შემცველი 59 სახეობა, რომლებიც გაერთიანებულია 53 გვარში და 32 ოჯახში. სასიცოცხლო ფორმების მიხედვით ერთწლოვანი ბალახია - 5, მრავალწლოვანი ბალახია- 30, ორწლიანი- 4, ლიანა- 3, ხე- 7, ბუჩქი- 10 სახეობა. გამოყენების მიხედვით: იმუნოსტიმულატორია-4, ანთების საწინააღმდეგო- 15, სასუნთქი გზების სამკურნალოა 6, ანტიმიკრობული 4, სპაზმოლიტური-2, შარდმდენი-4, კუჭ-ნაწლავის დაავადებების სამკურნალო 10, ნერვული სისტემის სამკურნალო 5, ტკივილგამაყუჩებელი-3, მატონიზირებელი-2, ანტიპირეტული 1, გულ-სისხლძარღვების სამკურნალო- 3 სახეობა. შესწავლილ 59 სახეობას შორის 4 სახეობა ენდემურია: ჭოროხის მუხა-აჭარა-ლაზეთის ენდემია, კავკასიური შროშანა -კავკასიის ენდემია, კოლხური სურო- კოლხეთის ენდემია და პოპოვის ჩაწყობილა ბაია (*Ficaria popovii*)- აჭარის ენდემია.

საკვანძო სიტყვები: სამკურნალო მცენარეები, აჭარა, ენდემური სახეობები, ფლავონოიდები.

ნაშრომის მიზანს წარმოადგენს აჭარის ფლორისტულ რაიონში გავრცელებული ფლავონოიდების შემცველი სამკურნალო მცენარეების ტაქსონომიური მრავალფეროვნების, სასიცოცხლო ფორმების, წარმოშობის, გავრცელების არელების და გამოყენების თავისებურებების შესწავლა, აღნიშნული საკითხი დღემდე სრულყოფილად არ არის შესწავლილი. მათი რიცხვი საკმაოდ დიდია. ფლავონოიდები წარმოადგენენ მცენარეული წარმოშობის მეორადი მეტაბოლიზმის პროდუქტებს, საუკუნეზე მეტი ხნის განმავლობაში ფლავონოიდები ცნობილი იყო, როგორც მცენარეული პიგმენტები. პირველი ნაშრომი ადამიანის ორგანიზმში ფლავონოიდების შესაძლო როლზე გამოაქვეყნა [ნობელის პრემიის ლაურეატმა ალბერტ დე სენტ-გიორგიმ](#) 1936 წელს. [მან აღნიშნა, რომ უნგრული წითელი წიწკისგან](#) გამოყოფილი ფლავონოიდი ხელს უწყობს [სისხლძარღვების](#) მტვრევადი კედლების გაძლიერებას. მან გამოთქვა ვარაუდი, რომ ეს ნაერთი მიეკუთვნება ვიტამინებს და მას უწოდა სახელი-ვიტამინი P-რუტინი. (ერისთავი 2005). ფლავონოიდების მიმართ ინტერესის ახალი ტალღა 1990-იან წლებში დაიწყო, რაც [დაკავშირებული იყო](#)

ფლავონოიდების ანტიოქსიდანტური თვისებების აღმოჩენასთან და მათ უნართან გაანეიტრალონ თავისუფალი რადიკალები (ზაპრომეტოვი. 1974). დადგინდა, რომ ფლავონოიდებს ახასიათებს 20-ზე მეტი მიმართულების ფარმაკოლოგიური მოქმედება. მთავარია P-ვიტამინური და ანტიოქსიდანტური აქტივობა, სედაციური, სპაზმოლიზური, 41 დიურეზული, გულ-სისხლძარღვთა და ანტიმიკრობული მოქმედება. ფლავონოიდების აღმოსაჩენად მიმართავენ ციანიდურ სინჯს. (ფენოლური ნაერთების ბიოქიმია1968).

ფლავონოიდების შემცველი მცენარეების მრავალფეროვნების შესასწავლად დამუშავებული იქნა შესაბამისი ლიტერატურული წყაროები (ვარშანიძე. 2013. ვარშანიძე 2014. საქართველოს მცენარეთა სარკვევი 1954, 1969. ტ. I,II. Дмитриева1990.I-II. მემიაძე. 2003. 2004).

კვლევის პროცესში გამოყენებული იქნა მარშრუტული ექსპედიციის, მცენარეთა რკვევა-იდენტიფიკაციის, ადგილობრივი მოსახლეობის გამოკითხვის მეთოდები.

კვლევის შედეგად დადგინდა, რომ აჭარაში გავრცელებულია ფლავონოიდების შემცველი 59 სახეობა (ერისთავი 2005, Manvelidze 2008, 2013, Varshanidze 2018, Jakeli The Plant List 2013) რომლებიც გაერთიანებულია 32 ოჯახში და 53 გვარში. მათ შორის ევროპული წარმოშობისაა 23, აზიური-18 სახეობა ევრაზიული-18 სახეობა, კავკასიურია-9, სახეობა აფრიკულია-2სახეობა, ხმელთაშუაზღვისპირეთის-5სახეობა, სამხრეთ ამერიკული სახეობა1, ჩრდ. ამერიკული -1, არქტიკული -1, ავსტრალიური-1 სახეობა. ენდემურია 4 სახეობა: ჭოროხის მუხა, კოლხური სურო, კავკასიური შროშანა და პოპოვის ჩაწყობილა ბაია (მემიაძე, მანველიძე 2008, მემიაძე 2003, 2004, Jakeli, 2018). სასიცოცხლო ფორმების მიხედვით ერთწლოვანი ბალახია - 5სახეობა, მრავალწლოვანი ბალახია- 30, ორწლიანი- 4, ლიანა- 3, ხე- 7, ბუჩქი- 10 სახეობა. (Дмитриева 1959, 1990).

ზღვისპირა დაბლობებსა და ფერდობებზე გავრცელებულია 24სახეობა, მთის შუა სარტყელში 8სახეობა, მთის ზედა და სუბალპურ სარტყელში 14 და ყველა სარტყელში 13 სახეობა. სამედიცინო პრაქტიკაში ანთებითი პროცესების საწინააღმდეგოდ გამოიყენება 15 სახეობა, გულ-სისხლძარღვოვანი დაავადებების სამკურნალო 3, იმუნომასტიმულირებელი 4, სასუნთქი გზების დაავადებების სამკურნალოდ 6 სახეობა, ანტიბაქტერიულია 4 სახეობა, შარდმდენის 4 სახეობა, კუჭ-ნაწლავის დაავადებების სამკურნალოდ გამოიყენება 10 სახეობა, ნერვული სისტემის სამკურნალოდ 5 სახეობა, მატონიზირებელია 2 სახეობა, სპაზმოლიტურია 2, ტკივილგამაყუჩებელი 3 სახეობა (<https://agrokavkaz.ge/samkurnalo-mcenareebi>) შედეგები წარმოდგენილია ცხრილი 1 სახით.

ცხრილი 1. აჭარაში გავრცელებული ფლავონოიდების შემცველი სამკურნალო მცენარეების ანოტირებული სია

ოჯახი, გვარი, სახეობა	ქართული სახელწოდება	წარმოშობა	სასიცოცხლო ფორმა	გავრცელება აჭარაში	გამოყენება
Actinidia deliciosa	კივი	აღმ. აზია	ორსახლიანი ლიანა	ზღვისპირა დაბლობები და ფერდობები	იმუნოსტიმულატორი
Rhus coriaria	თუთუბო	მცირე აზია	ბუჩქი	„_____“	ანთებისაწინააღმდეგო
Ammi visnaga Lam	ამი კბილის	ევრაზია, აფრიკა	ორწლიანი ბალახი	„_____“	ანთებისაწინააღმდეგო
Petroselinum sativum Hoffm.	ობრახუმი	ევრაზია, აფრიკა	ორწლიანი ბალახი	ყველა სარტყელი	ანტიბიოტიკოზული
Sanicula europaea L.	ქრისტესბეჭედა	ევროპა	მრავალწლიანი ბალახი	ყველა სარტყელი	ხველისაწინააღმდეგო
Calanchoe pinnata L.	კალანხოე	აფრიკა	მრავალწლიანი ბალახი	საოთახე კულტურა	ანტიბაქტერიული
Artemisia absinthium	აბზინდა	ჩრ. აფრიკა და ევრაზია	მრავალწლიანი ბალახი	ზღვისპირა დაბლობები და ფერდობები	კუჭ-ნაწლავის სამკურნალო
A. vulgaris	ჩვეულებრივი აბზინდა (მამულა)	აღმ. აზია	მრავალწლიანი ბალახი	„_____“	ანთებისაწინააღმდეგო
Matricaria chamomilla L.	სამკურნალო მატრიკარია	ევროპა	ერთწლიანი ბალახი	„_____“	ანთებისაწინააღმდეგო
Tanacetum coccineum	წითელი გვირილა	აზია	მრავალწლიანი ბალახი	სუბალპური	ანტიბაქტერიული
Solidago virgaurea L.	ოქროწყვლა	ევროპა	მრავალწლიანი ბალახი	მთელი ტყის სარტყელი	შარდმდენი
Helichrysum graveolens (M.Bieb.) Sweet	უკვდავა (ნეგო)	ევროპა, კავკასია	მრავალწლიანი ბალახი	სუბალპური სარტყელი	კუჭ-ნაწლავის სამკურნალო
Hedera colchica (K. Koch)	კოლხური სურო	კოლხეთის ენდემი	მარადმწვანე ლიანა	ყველა სარტყელი	ანთებისაწინააღმდეგო
Betula litwinowii Doluch	არყი	კავკასია	ფოთო ლმცვენი ხე	მთის ზედა და სუბალპური	ნაღვლდამდენი, ამოსახველე ბელი

	Sedum acre L.	მწვავე ფუნთუშა	ჩრდილოეთი აფრიკა, დას. აზია	მრავალწლიანი ბალახი	ზღვისპირა დაბლი და ფერდობებ	ეპილეფსიის საწინააღ
	Datisca cannabina L.	დათვის კანაფი	აზია	მრავალწლოვანი ბალახი	მთის ზედა სარტყელი	შარდმდენი, სიცხის დამწვევი,
	Hippophae rhamnoides L.	ქაცვი	ევროპა, აზია	ბუჩქი	ზღვისპირა დაბლ.ფერდ.	ანთებისსაწი ნააღმ
	Gleditsia triacanthos L.	გლედიჩია	ჩრ. ამერიკა	ფოთოლ მცვენი ხე	„————“ “	კუჭ-ნაწლავის დაავ.
	Pueraria strict Kurz	პუერარია	აღ. აზია	მერქნიანი ლიანა	„————“ —“	იმუნოსტიმულატორი
	Ononis arvensis	ფშნის ეკალი	ევრაზია, ცენტრ. ევროპა	მრავალწლოვანი ბალახი	„————“	დიურეზული
	Quercus dshorochensis K. Koch	ჭორხის მუხა	აჭარა-ლაზეთის ენდემი	ფოთოლ მცვენი ხე	მთის ქვედა და შუა სარტყელი	კუჭ-ნაწლავის დაავ.
	Aesculus hippocastanum L.	ცხენისწაბლა	ბალკანეთი	ფოთოლ მცვენი ხე	ზღვისპირა დაბლობები. ფერდობ.	ანტითრომბული
	Juncus effusus L.	ჭილი	ჩრ. ამერიკა, ევროპა, აზია	მრავალწლიანი ბალახი	„————“	შარდმდენი, სიცხის დამწვევი
	Trachysteron orientalis (L.) G. Don	ანჩხლა	ბულგარეთი თურქეთამდე	მრავალწლიანი ბალახი	მთის ყველა სარტყელი	ანტიფუნგალური
	Mentha piperita L.	ბადის პიტნა	ევრაზია, აფრიკა	მრავალწლიანი ბალახი	მთის ქვედა და შუა სარტყელი	გულსისხლმ დაავადებებ
	M. longifolia L.	გრძელფოთოლა პიტნა	ევროპა, დას. და ცენტრ. აზია	მრავალწლიანი ბალახი	მთის შუა სარტყელი	დამამშვიდებელი
	Convallaria majalis	კავკასიური შროშანა	კავკასიის ენდემი	მრავალწლიანი ბალახი	მთის შუა სარტყელი	გულის დაავ.
	Allium cepa L.	ხახვი	კულტივირ. საბოსტნეულ ტურა	ერთწლიანი კულტურა	ყველა სარტყელი	ბრონქიტი, ასთმა
	Scutellaria galericulata L.	მუზარადა	ევროპა, აზია	მრავალწლიანი ბალახი	მთის ზედა სარტყელი	მატონიზირებელი
	Stachys sylvatica L.	ტყის დედაფუტკარა	მაკარონეზია, ევროპა	მრავალწლიანი ბალახი	მთის ქვედა სარტყელი	სპაზმოლიტიური
	Lamium album L.	ჭინჭრის დედა	ევრაზია	მრავალწლიანი ბალახი	მთელი ტყის	სპაზმოლიტიური

					სარტყელი	
	Magnolia grandiflora L.	დიდყვავილა მაგნოლია	ჩრდილოეთი ამერიკა	მარადმწვანე ხე	ზღვისპირა დაბლობები დობ	ეპილეფსიის სამკურნ.
	Feijoa sellowiana Berg.	ფეიჰოა	ბრაზილია, ურუგვაი, პარაგვაი	მარადმწვანე ბუჩქი	„————“	ანთების საწინააღმდეგო
	Fraxinus excelsior L.	ჩვეულებრივი იფანი	ევროპა	ფოთოლ მცვენი ხე	მთის ზედა და შუა სარტყელი	კუჭნაწალვის დაავად.
	Chamerion. angustifolium (L.) Holub	თხაწართხალა	კანადა, აშშ	მრავალწლოვანი ბალახი	სუბალპური	იმუნომასტიმულირებელი
	Plantago major L.	მრგვალფოთოლა მრავალძარღვა	ევრაზია	ორწლიანი ბალახი	მთელი ტყის სარტყელი	ტკივილგამაყუჩებელი
	Polygonum. aviculare L.	ჩვეულებრივი მათიტელა	ევრაზია	მრავალწლოვანი ბალახი	ზღვისპირა დაბლობები და ფერდობები	ზედა სასუნთქი გზების სამკურნალო
	P. persicaria L.	ბოსტნის წალიკა	ევროპა, აზია	ერთწლიანი ბალახი	„————“	შემუპკების საწინააღმდეგო
	P. carneum K. Koch	დეალურა	კავკასიური	მრავალწლიანი ბალახი	მთის ზედა და სუბალპური	კუჭნაწალვის სამკურნალო
	Rumex crispus L.	ჩვეულებრივი ლოლო (ღვლო)	კოსმოპოლი ტური	მრავალწლოვანი ბალახი	ყველა სარტყელი	ატონიური შეკრულობა
	Persicaria hydropiper (L.) Delabre	წყლის მათიტელა	ავსტრალია, ევროპა, აზია	ერთწლიანი ბალახი	ზღვის პირა დაბლობებ, ფერდობ	სპაზმოლიტიური
	Thalictrum foetidum L.	სამატლე	აზია, ევროპა	მრავალწლიანი ბალახი	მთის ზედა და სუბალპ.	ეპილეფსიის სამკურნ.
	Rhamnus cathartica L.	ხეშავი	ევროპა, აზია	ფოთოლ მცვენი ბუჩქი	„————“	შეკრულობის დროს
	Galium verum L.	მინდვრის ნემსა	აზია	მრავალწლიანი ბალახი	მთის ზედა და შუა	ეპილეფსიის სმკურნ.
	G. odoratum (L.) scop	ტყის ჩიტისთვლა	ევროპა	მრავალწლიანი ბალახი	მთელი ტყის სარტყელი	შარდმდენი
	Citrus limon (L.) Burm. f.	ლიმონი	აღმ. აზია	მარადმწვანე ხე	ზღვისპირა დაბლობებ. ფერდობებ	იმუნოსტიმულატორი

	Rubus caesius L.	ძაღლმაცვალა	კავკასია	ფოთოლ მცვენი ბუჩქი	„—————“ “	ანთებისსაწი ნააღმდეგო,
	R. idaeus L.	ჟოლო	ევროპა	ფოთოლ მცვენი ბუჩქი	მთის შუა, ზედა და სუბალპური	ანთებისსაწი ნააღმ
	Potentilla erecta (L.) Reusch.	ოთხფურცელა მარწყვაბალახი	ევროპა	მრავალწ ლოვანი ბალახი	ზღვისპირა დაბლობებ. და ფერდ.	კუჭის წყლულის სამკურნ.
	Alchemilla persica Rothm.	მარმუჭი	კავკასია	მრავალწ ლოვანი ბალახი	მთის ზედა დასუბალპუ რ	ანთების საწინააღმდ.
	Rosa canina L.	ასკილი	ევრაზია	ფოთოლ მცვენი ბუჩქი	„—————“	პოლივიტამინ ური
	Veronica officinalis L.	დედოფლისთ ითა	ევროპა, აზია	მრავალწ ლოვანი ბალახი	მთელი ტყის სარტყელი	ამოსახველე ბელი
	Verbascum Thapsus L.	ქერიფქლა, ბამბიქულა	კავკასია	ორწლოვანი ბალახი	ზღვისპირა დაბლობები ფერდობები	კუჭ- ნაწლავის დაავადებ
	Tribulus terrestris L.	კუროსთავი	ევრაზია, აფრიკა	ერთწლიანი ბალახი	ზღვისპირა სიღნარები	მატონიზირე ბელი
	Viola arvensis Murray	მინდვრის ია	ევროპა, დას. აზია	ერთ ან ორწლიანი ბალახი	მთის შუა და ზედა	ამოსახველე ბელი
	Vaccinium myrtillus L.	ჩვეულებრივი მოცვი	ჩრდ. ევროპა, ჩრდ. აზია	ფოთოლმცვე ნი ბუჩქი	მთის ზედა და სუბალპურ	ანტიბაქტერ იული
	V. uliginosum L.	ცისფერი მოცვი	ევრაზია	ფოთოლმცვე ნი ბუჩქი	“-----“	ანტიოქსიდა ნტური
	V. vitis-idaea L.	წითელი მოცვი	ტუნდრა	მარადმწვანე ბუჩქი	სუბალპური	ცისტიტის სამკურნა
	Ficaria popovii	პოპოვის ჩაწყობილა ბაია	აჭარის ენდემი	მრავალწლოვ ანი ბალახი	ზღვისპირა დაბლობებ. ფერდობ.	შარდმდ., სისხ ლ. გამწმენდი, ჭრილო

ლიტერატურა:

1. ერისთავი ლ. ფარმაკოგნოზია (სამკურნალო მცენარეები). გამომცემლობა „საქართველოს მაცნე“. თბილისი. 2005. გვ. 170-171
2. ვარშანიძე ნ. აჭარაში გავრცელებული სამკურნალო მცენარეების სახეობრივი მრავალფეროვნება. გამომცემლობა „მოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტი“ ბათუმი. 2013.
3. ვარშანიძე ნ., ასანიძე ნ., და სხვა აჭარაში გავრცელებული სამკურნალო მცენარეები და მათი ბიოეკოლოგია. გამომცემლობა „უნივერსალი“. თბილისი 2014.
4. ზაპრომეტოვი M.N. ფენოლოური ნაერთების ბიოქიმიის საფუძვლები, მ., 1974 წ.
5. მეშიაძე ნ. აჭარა-ლაზეთის ენდემების ბოტანიკურ-გეოგრაფიული მიმოხილვა. საქართველოს

მეცნიერებათა აკადემიის „მომბე“.169,#2, 2004. გვ.141-143.

5. მემიაძე ნ. აჭარის ენდემური ფლორის მრავალფეროვნება//საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის ბათუმის ბოტანიკური ბაღის „მომბე“. 2003. გვ. 54-61.

6. საქართველოს მცენარეთა სარკვევი. ტომი I. „მეცნიერება“. თბილისი. 1964.

7. საქართველოს მცენარეების სარკვევი. ტომი II. „მეცნიერება“. თბილისი. ტ-II. 1969.

8. ფენოლოგიური ნაერთების ბიოქიმია. J. Harborn M.: Mir, 1968 წ.

9. Дмитриева А. Определить растений Аджарии. „Мецниереба“. Тбилиси, т.I. 1990. .

10. Дмитриева А. Определить растений Аджарии. „Мецниереба“. Тбилиси , т.II. 1990.

11. Jakeli, E., Varshanidze, N., Diasamidze I., Dolidze K., Zarnadze N. (2018). Biodiversity of medical plants of wild flora in Ajara-South Colchis and their usage in folk medicine. 3-rd International Science Symposium “New Horizons in Science”, Proceeding Book., At Pristina, Cosovo. 80-96.

15. Manvelidze, Z., Memiadze, N., Kharazishvili, D., Varshanidze N. (2008). Diversity of floral area of Adjara. (List of wild grown plants species). Annalis of Agrarian science, 6 (2), 91-93.

16. The Plant List a working list of all plant species. 2013 (www.the plant list.org*2013)

Variety of medicinal plants containing flavonoids common in Adjara and features of use

Varshanidze Natela, Jakeli Eter

Turmanidze Nazi, Darchidze Maya

SHota Rustaveli State University, Batumi

Abstract

The paper discusses the taxonomic diversity of medicinal plants containing flavonoids distributed in the floristic region of Adjara, their life forms, the peculiarities of distribution and origin, and the peculiarities of their use in medicine. The method of route expedition, identification of plants, survey of local population was used to perform the work. Based on the obtained information, it was determined that 59 species containing flavonoids are distributed in the floristic region of Adjara, which are grouped into 53 genera and 32 families. According to life forms, annual grass - 5, perennial grass - 30, biennial - 4, liana - 3, tree - 7, shrub - 10 species. According to use: immunostimulator-4, anti-inflammatory-15, respiratory tract treatment 6, antimicrobial 4, spasmolytic-2, diuretic-4, gastrointestinal diseases treatment 10, nervous system treatment 5, pain reliever-3, tonic-2, antipyretic 1, cardiovascular treatment - 3 types. Among the 59 studied species, 4 species are endemic: Chorokhi oak-endemic of Adjara-Lazeti, Caucasian lily-endemic of Caucasus, Kolkhur ivy-endemic of Kolkheti, and Popov's nesting baia (*Ficaria popovii*)-endemic of Adjara.

Key words: medicinal plants, Adjara, endemic species, flavonoids.